

6-с кылааска саха тылын уроогун ыгыты былаана

Учуутал: Онуфриева Анна Васильевна

Тема : Кирири тыл.

Уруок тиибэ: саҥа билиини инэри, сайыннарыылаах үөрэх.

Учуутал сыала: кирири тылы үөрэтэр дьарыгы тэрийии, оҕо сөптөөх түмүгү онороругар усулуобуйа тэрийии.

Үөрэнээччи сыала:

Билии:

- Кирири тыл диэн тугуй?
- Кирири тыл туттуллар эйгэтэ
- атын тыллартан арааран билии

Сатабыл:

- тиэкистэн кирири тылы булар,
- суруллуутунан көрөн араарар,
- кирири тылы тылга-өскө, айар үлэҕэ таба туһанар.

Түмүк ситиһии: (Үөрэнээччигэ үөрэх дэгиттэр дьайыыларын инэри:)

Билэр-көрөр үөрүйэх (познавательные УУД): кирири тыл туһунан өйдөбүл ылыы, бэлиэтин араарыы; тиэкистэн кирири тылы булуу, этиигэ таба туттуу; кирири тылы тылыгар-өһүгэр, тиэкискэ таба туттуу, сыһаны булан көннөрүү.

Бэйэни салайар-дьаһайар үөрүйэх (регулятивные УУД): бэйэ үлэтин сатаан былааннааһын; хайа да үлэ кэмигэр сыал туруорары сатыыр; тус бириэмэтин сатаан туһанар.

Тус санааны, сыһаны сайыннарар үөрүйэх (личностные УУД): төрөөбүт тыл баайын, кырааскатын сыаналааһын; сангарар санатын кэтээн көрөн сөптөөх түмүк онгостуу; бэйэ үлэлиирин ситиһии (самостоятельность), төрөөбүт дойдуга таптал.

Бодоруһар үөрүйэх (коммуникативные УУД): тус санаатын этэр, суруйар; саха тылын баайын туһанан сатаан сангарар, суруйар.

Туттуллар матырыйаал: ИКТ, учебник, тэтэрээт, уруһуйдар, килиэй.

Уруок хаамыгта:

Уруок этгээптэрэ	Үлэ көрүннэрэ	Учуутал үлэтэ	Үөрэнээччи үлэтэ	Туттуллар ньымалар	Күүтүлэр түмүктэр
Тэрээнин	Кириин тыл	- Үтүө күнүнэн!	Дорооболоһуу, олон ишти	болжомтону тарды	уруокка бэлэм буолуу үлэлииргэ туһайы
Сонурбагы (көбүлээнин)	Тыллары таайы (ИКТ) фронтальной	Проекторга (1 слайд) бэриллэр тыллартан ойучу, атын тылы булуу <i>Сайын, дыя, кинигэ, киһи</i> - Ханнык тылы таллыгытты, тоҕо? - Бу тыллартан туох уратылааҕый? - Кириин тыл дин ханнык тыллары ааттырбыт буолуой? Бу тыллар көмөлөрүнэн уруок тиэмэтин арыыйы	Тылы булар, тиэмэ аатын таһаарар, атын тыллартан уратытын быһаарар. Быраабыланы сабадалаан онорор	Былааннааһын.	- интэриэһэ үөскүүр - таайар - ырыналыыр - сабадалааһын онорор - төрөөбүт тыл баайын, кырааскатын сыаналааһын
Сага билиини ингэринни	Быраабыланы сурунуу	Карточкалар остуолга сыталлар (кириин тыллар) - быраабыланы ааҕы, сурунуу	Быраабыла уопсай өрүттэрин быһаараллар, туох ураты баарын этэллэр	Сүбэлэһэн эппиэттээһин	- сөптөөх түмүккэ кэлэр - уруок тиэмэтин бэйэтэ арыйар - биригэ алтыһан үлэлиир
Чопчулааһын	тэннээһин	тиэкистэри тэннээн көрдөрүү (2 слайд)	тиэкини аабаллар, тэнниллэр, түмүк онороллор	Доржонноохтук ааҕы	- тыл кэрэтигэр умсугуйуу - тэннээн араары
Билиини ылыны, чингэти	Тиэкини кытта үлэ	• “Капитан Гастелло” дин тиэкис бэриллэр (3 слайд) Сорудах: <i>Тиэкистэн кириин тыллары булуу.</i> -икки атын өнүнэн суруллуутунан көрөн сөпкө арааран аннынан тарды -тыллары булан аннынан тардалларыгар бириэмэ биэрэн бэйэ үлэтин тэрийин;	тиэкистэн көрдөөн булаллар; тиэкини чуумпугук олон ишти, өйдөөһүн; тугу өйдөөбүттэринэн бэлиэтэнини	Суругунан үлэ Болжомтолоохтук ишти Бэлиэтэнини, суругунан үлэ	- тиэкини кытта үлэлиир; - тыллары була, араара үөрэнэр; - төрөөбүт тылын барҕа баайын сыаналааһын; - атын киһини истэр үөрүйэҕи сайыннарар; - болжомтолоох буолууну ирдиир; - сыһыатын көннөрүнэр; - бэйэтин сыаналанар;
Сыннаһан	оонһуу	Презентация	таайаллар	Өйгө толкуйдаан таһаары	-интэриэс көбүтүү
Ингэриммит билиини туһаны	Айар үлэ (хартынанан үлэ)	Айар үлэ тэрийини: Сорудах: <i>бэриллбит уруһуйдарынан этии толкуйдаан миэстэтин булан дуоскага сыһыары:</i> <i>дуоска, остуол, паарта, олоптостор, кинигэ, уруучука, харандаас, кинигэ, учуутал</i>	хас биридин оҕо уруһуйун талан, этии толкуйдуур, уруһуйу сыһыаран харгына таһаараллар, түмүк онороллор		-сангарар саҕаба кириин тылы таба туһанар; - тылын-өһүн тупсарар; -бэйэ-бэйэни иштини; -бэйэ үлэлирин ситиһини; - тэнниир; -тыл баайын, кырааскатын сыаналааһын;

		-оџолорго чугааан өйдөөбөтөхтөрүн быһаарар, сөптөөх суолга сирдиир			
Бэйэни сыаналааһын	Санааны этинии	- Мин тугу биллим... - Тугу сатыыр буоллум... - Тугу ыарырбаттым... - Тугу сөбүлээтим.. - Түмүк оноруу	- түмүк санааҕа кэли	Фронтальной	-бэйэни сыаналанар уонна түмүк оностор
Дьытээҕи соруудах	Айар үлэ	- Икки кирии тылын ребус оноруу.			

Куттас куобах.

Былыыр-былыр Куобах олус күүстээбэ үһү. Оннообор Бөрө киниттэн буута быстарынан куотара. Куобах икки илин сытыы тиһинэн, түүлээх уһун кутуругунан киһиргэнэрэ.

Биирдэ киһиргии-киһиргии, ойуур устун сүүрэн испит. Кутуругун маска сөрөөбүт. Омунугар Куобах күндү кутуругун быһа тардан кэбиспит.

Ойуур олохтоохторо ону билбиттэр. Куобаҕы дьүүлээбиттэр: «Куобах киһиргэхэ бэрт, батан сылдыа суох. Мантан антах кини саамай куттамсах кыыл буоллун».

Онтон ыла Куобах куттас буолан хаалбыт. («Бэлэм буолтан»).

Чурапчытааҕы оҕо спортивной оскуола-интернатыгар быйыл республика 19 улуһуттан 7 араас омук 420 оҕото үөрэнэр. Итиллээчилэр иккилии мэндиэмэннээх 2 корпуска олороллор. Манна оҕо дьобурун, талаанын сайыннарарга үгүс үлэ барар. 12 тус-туспа куруһуок, кулууп үлэиир, элбэх куоталаһыы, күрэхтэһии буолар. Оскуола үөрэнээччитэ спорт хас да көрүнэр Сибиир, Россия уонна Аан дойду призерун уонна чемпионун үрдүк аатын ылар чиескэ тигистилэр. (Хаһыаттан).

Хапытаан Гастелло.

Эмискэ Гастелло сөмөлүөтүн баабын өстөөх буулдьата тоҕо көтөн ааһар. Сөмөлүөт уотунан кытыастар, быһанар сир ханан да суох. Гастелло арай парашютунан түстэр тыыннаах хаалыа этэ. Кини умайа сылдыар сөмөлүөттэн арахсыбата. Сөмөлүөтүн аллара өстөөх систиэринэлэрэ чуоһуспут сирдэрин диэки туһулаата. Уот лүөччүккэ улам чугаһаан истэ. Кини Гастелло таҥаһын сиир, этин сырдыгынатар, хараһын быһыта салыыр. Ол да буоллар лүөччүк көрбүт сириг сүтэрбэт, туппут илиитин хамсаппат. Өстөөх күүһэ чуоһуһан турар сириг хаба ортотугар үөһэттэн кутаа уот таҥнары дьааһыйда. Барыны баһыйар сүрдээх улахан тыас дэлби барда. Кутаа уоттар халлаанга өрүтэ уһуурдулар. Гастелло буомба буолан үөһэттэн түстэ, өстөөбү үлтү тэптэрдэ.

Рефлексия:

- Мин тугу биллим...
- Тугу сатыр буоллум...
- Тугу ыарырҕаттым...
- Тугу сөбүлээтим..